

<https://guiesbarcelona.elglobusvermell.org/>

PERÍODE	ANY	
Romànic	900	
	1000	
	1100	
	1200	
Gòtic	1300	
	1400	
Renaixement	1500	
	1600	
Barroc	1700	
	1800	
Neoclassicisme		
Modernisme	1900	
	2000	
Avantguardes		

Al pla de Barcelona les activitats agràries han estat con-
tínues des de l'època dels romans fins al segle **xix**, però de
les construccions prèvies al **s. ix** no n'ha quedat gairebé cap
constància. Les primeres evidències arqueològiques d'edi-
fícis destinats a l'ús agrícola o ramader que es poden iden-
tificar com l'origen de la masia són del segle **x** o **xi**, quan
s'inicia el procés de feudalització.

SEGLE XI-XII
Consolidat el feudalisme, l'expansió de l'agricultura porta
una millor distribució dels masos (masia + terres), que es
converteixen en unitats d'explotació autosuficients, habi-
tades majorment per pagesos de remença, sotmesos a un
senyor feudal.

SEGLE XIII
L'augment demogràfic comporta una extensió de cultius i
l'aparició de nous masos al pla. Constructivament, s'inicia
el gòtic, amb espais més amplis, millores tècniques com la
utilització de la calç i les teules i l'ampliació a dos cossos.

SEGLE XIV
La pesta negra a mitjans de segle redueix la població a
menys de la meitat i molts masos queden abandonats o es
reagrupen en explotacions més grans. Arquitectònicament,
s'inicia la implantació del pis superior.

SEGLE XV-XVI
Una vegada superada la crisi de la pesta negra, la posterior
guerra civil catalana i ja en l'escenari de la sentència arbitral
de 1486 i la consegüent abolició del feudalisme, comença la
recuperació dels masos rònecs, que beneficia especialment
els pagesos més ben posicionats. Arquitectònicament, es
culmina el procés evolutiu del que anomenem masia clàssica.

SEGLE XVII-XVIII
Marcats per conflictes com la guerra dels Segadors
(1640-1652) i la guerra de Successió (1701-1714), grans can-
vis socials, econòmics i demogràfics cristallitzen. El conreu
de la vinya s'estén enormement degut a la creixent deman-
da de vi i aiguardent per a l'exportació, i les millores al Rec
Comtal potencien el conreu de regadiu i afavoreixen l'apari-
ció dels prats d'indianes.

SEGLE XIX
Durant la primera meitat del segle l'agricultura es troba en
el seu punt més àlgid, en part gràcies al fet que el Rec Com-
tal esdevé de gestió pública, la ciutat de Barcelona segueix
emmurallada i els pobles propers com Gràcia, Sants i Sant
Andreu creixen exponencialment. Durant la segona meitat
la Revolució Industrial s'accelera, moltes terres agrícoles
són expropiades per construir fàbriques i infraestructures i
es comença a urbanitzar l'Eixample de Cerdà (1859). Moltes
masies es reconverteixen en cases d'estiueig d'estil neo-
clàssic i perden completament l'estètica de masia.

SEGLE XX
La ràpida expansió de l'Eixample redueix dràsticament el
nombre de masies actives. Moltes són abandonades, al-
tres es transformen en equipaments públics o restaurants
i algunes segueixen sent habitatge, però queden comple-
tament absorbides per la trama urbana. Les reformes in-
tegrals que pateixen per adequar-les als nous usos venen
acompanyades generalment d'un canvi estètic de les faça-
nes d'estil modernista. La pèrdua d'espais agrícoles és gai-
rebé total al final de segle.

EL GRAÓ BARCELONÍ, LA LÍNIA DE COSTA I EL REC COMTAL

Es creu que fa uns 10-15.000 anys, una fa-
lla va generar un desnivell vertical d'entre
4 i 10 m i d'uns 10 km de llarg que divideix
el territori actual en dos plans: l'alt i el baix.
Aquest accident geològic, el Graó Barceloní,
s'origina a la Trinitat i segueix un eix nord
-sud que deixa, a la part alta, Sant Andreu, la
Sagrera, el Clot i l'Eixample i, a la part baixa, el
Bon Pastor, la Verneda, Sant Martí i el Poble-
nou. Després creua les Glòries i passa per l'Arc
de Triomf, el c. Trafalgar, la pl. Urquinaona i el
c. Pelai fins a acabar a la pl. Universitat.

És important remarcar, però, que al llarg dels
segles la línia de costa ha anat avançant,
gràcies a la deposició de sediments del riu
Besòs i la construcció de dics, i ha passat
d'estar a tocar del Graó, a l'època romana,
fins a la posició actual. Així, mentre el pla
baix del Graó s'ha consolidat molt més re-
centment amb terres sedimentàries i ha es-
tat zona d'aiguamolls, sorralis i platges, el
pla alt, format per argiles, graves i pedrus-
call, és una topografia suau i elevada sobre
el nivell del mar des de fa mil·lennis.

Malgrat que ni un ni l'altre eren òptims per a
l'agricultura, el clima i la topografia oferien
condicions favorables per a l'assentament
humà, fet que el Rec Comtal, documentat
per primera vegada el 1075, va potenciar.
Partint de Montcada i Reixac, el canal seguia
la vora superior del Graó, tot aprofitant gran
part del traçat de l'antic aqüeducte romà,
fins arribar a la zona de l'Arc de Triomf. Inicial-
ment, el Rec servia per accionar molins fa-
riners reials, però al segle **xviii** es millorà per
permetre el regadiu i les terres baixes dels
termes municipals de Sant Andreu i Sant
Martí, de manera que s'afavorí el desenvol-
upament agrícola i l'establiment de masies.

Així, el Graó Barceloní i el Rec Comtal han
esdevingut un límit important entre zones
agrícoles diferents: el pla baix, destinat al
conreu de regadiu, i el pla alt, dedicat prin-
cipalment a la vinya fins a la crisi de la fillo-
xera al segle **xix**.

A partir de mitjan segle **xx** tot comença a
canviar. L'any 1854, la construcció de la línia
de tren Barcelona-Granollers, situada al lí-
mit del pla baix, afegí una altra barrera física.
Poc després, la urbanització de l'Eixample a
la part alta, deixà el pla baix per a usos in-
dustrials, sovint barrejats amb restes d'acti-
vitat agrícola.

TIPOLOGIES ARQUITECTÒNIQUES DE LES MASIES

[La tipologia arquitectònica és la classificació
dels edificis basada en la seva funció, forma
o configuració espacial.]

Sota la denominació de masies s'inclouen
no només les genuïnes cases pageses, sinó
també tota aquella gamma d'edificacions
que en algun remot període històric havien
estat establiments camperols, però que les
transformacions històriques han conduït
a una condició ben allunyada de la inicial.
En algunes de les masies de Barcelona la
tipologia original encara és fàcilment reco-
neixible, però la gran majoria, al llarg dels
segles, han patit reformes, ampliacions i/o
remuntes tan importants que, fins i tot, cos-
ta apreciar el mas original.

Les masies d'estructura clàssica són edifi-
cis de planta rectangular i quatre façanes.
Generalment, la façana principal s'orienta a
sud, on hi sol haver la porta d'accés. El que
més defineix l'aspecte de la masia és la teu-
lada, ja que posa de manifest l'estructura i
delata la situació de les parets mestres. La
majoria de masies tenen la coberta a dos
vessants i de l'orientació d'aquesta en resul-
ten dues tipologies ben diferenciades: una,
amb la coberta paral·lela a la façana princi-
pal i, l'altra, amb la coberta perpendicular a
aquesta. Resta una altra tipologia, minorità-
ria: la coberta a quatre vessants. Finalment,
hi ha una sèrie d'edificis que no encaixen
amb cap d'aquestes tipologies perquè pro-
venen d'antics masos-torre.

MASIES DE COBERTA PARAL·LELA A LA FAÇANA PRINCIPAL

Representen el 18% de les masies d'estruc-
tura clàssica catalanes. Solen ser les més
antigues o corresponen als masos més sen-
zills. Inicialment, tenien una planta baixa i un
pis, però amb el pas dels segles sovint van
incorporar remuntes. Generalment, s'empla-
çaven a la vora d'un camí i es posicionaven
paral·leles a ell, en lloc d'orientar-se a sud.
Són més freqüents en indrets de poca pluja
i el fet de fer vessar les aigües cap a les fa-
çanes principal i posterior permetia fer am-
pliacions i agregacions d'altres masies, una
al costat de l'altra, tot creant els primers
"carers" o petits veïnats que els aportaven
seguretat.

L'espai exterior allargassat permet fer-hi di-
verses entrades i la porta principal i la resta
d'obertures solen estar disposades de ma-
nera asimètrica.

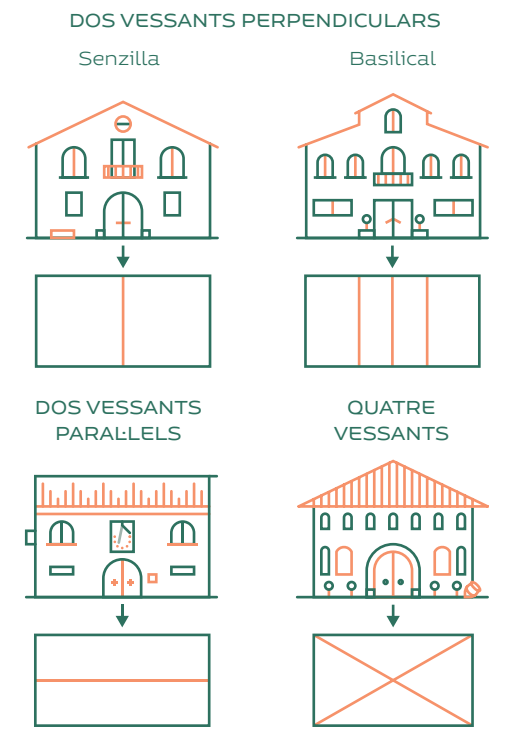
MASIES DE COBERTA PERPENDICULAR A LA FAÇANA PRINCIPAL

Representen el 70% de les masies d'estruc-
tura clàssica. La major part d'aquests edifi-
cis es construeixen en períodes de benestar
econòmic (s. **xvi**-**xix**). Dins aquesta tipologia
hi ha dues variants fàcilment reconeixibles:
la primera és un edifici més simple, amb teu-
lada a dues aigües que cobreix tot el volum,
i l'altra és l'anomenada masia basilical, amb
un cos central de tres pisos i dos cossos la-
terals de només dos. En tots dos casos les
aigües vessen a les façanes laterals. Poden
estar a qualsevol indret dins el terreny, amb
espais exteriors lliures sense cap altra parti-
cularitat que l'orientació a sud de la façana
principal. Al centre de la façana s'hi situen
la porta principal i el finestral de la sala del
primer pis, sala que fa de distribuïdor cap a
les habitacions. La resta d'obertures estan
disposades de manera simètrica. Solen ser
masies que s'han construït en una sola fase,
per tant, el propietari havia de disposar de
prou recursos econòmics.

COBERTA A QUATRE VESSANTS

Representen el 12% de les masies d'estruc-
tura clàssica. L'origen és en l'antiga casa se-
nyorial on l'estructura era la de quatre cos-
sos d'edificació entorn d'un pati central. En
la gran majoria dels casos, el pati s'ha supri-
mit i només en queda la llanterna de l'escala.
Generalment, tenen la cornisa o ràfec hori-
zontal molt marcat en totes les seves quatre
façanes. Solen ser les masies o cases senyo-
rials més tardanes i amb més envergadura.

Tipologies de coberta:

ELS RELLOTGES DE SOL A LES MASIES

A Catalunya hi ha més de 7.400 rellotges de
sol registrats i catalogats, un dels inventa-
ris més grans d'Europa, amb exemplars que
daten de l'època grecoromana.

En l'entorn rural el rellotge de sol permet a
la pagesia organitzar les feines del camp i
la vida diària. Així, es col·loquen a les faça-
nes principals de les masies, normalment
orientades a sud, per aprofitar millor el re-
corregut diari del sol i per oferir la mesura
del temps a la col·lectivitat.

Els primers rellotges de sol documentats
en masies a Catalunya són de l'edat mitja-
na, però el seu ús s'expandeix especialment
a partir dels segles **xvi** i **xvii**. És en aquest
moment que sorgeix l'ofici de quadranter,
l'artesà que fa rellotges de sol, fet que es-
perona que molts d'ells es comencin a con-
cebre com autèntiques obres d'art. Així, a
més de la funció pràctica, la construcció
d'un rellotge de sol esdevé motiu de pres-
tigi i distinció social dins l'àmbit rural. Amb
aquest impuls, a partir del segle **xvii** es po-
pularitzen encara més i adquireixen un ca-
ràcter decoratiu i simbòlic.

Molts rellotges s'integren en l'estètica ar-
quitectònica de la masia i, a més d'ele-
ments decoratius, també incorporen frases
que solen reflectir la relació i l'harmonia de
la humanitat amb la natura, especialment
el sol i el cel.

Per a tothom lluu el sol.

Un raig de sol em dona vida.

*Quan no fa sol, no dic res; però quan
el sol em toca, amb l'ombra de ma broca,
a tothom dic l'hora que és.*

La meva hora és per a tothom.

*Sóc un rellotge de sol, per a servir
a qualsevol.*

*Avui, demà i demà passat, no em veuràs
mai aturat.*

*Mira ben bé l'hora que és: no la veuràs
mai més.*

*Quan el sol ha passat, la meva feina
s'ha acabat.*

"El rellotge de sol, emblema de la consci-
ència catalana del valor del temps, es veu
en gairebé totes les cases d'estuc pintat.
Aquest rellotge primitiu, que és de més uti-
litat per al transeünt que va per la carretera
que no pas per als habitants de la casa, és
típic d'aquesta ciutat".

RICHARD FORD.
*Handbook for Travellers in Spain and
Readers at Home.* 1845.

MASIES DE BARCELONA

- El Rec Comtal
- El Graó
- Límit mar fins 1450
- Límit mar fins 1750
- Les rieres
- Altres masies

